

MÚLTUNKBÓL

„Én is dohognék, ám, de...”

– Egy tanár életútja a történelem „szolgálatában” – Beszélgetés Agárdi Györggyel

Agárdi György ma, 81 éves korában is jó kedélyű, tetterre kész ember. 1992-ben ünnepelte aranylakodalmát. Ebből az alkalomból egyházi szertartást tartottak a Rákospalotai Evangélikus Templomban. Ott, a tisztelendő úr köszöntőjéből, az évtizedekre visszatekintő emlékezésből tudtam meg bővebbet életútjáról. Szerettem volna még jobban megismerni őt és szakmai múltját, ezért kértem beszélgetésre. Beleegyezett, és az interjúhoz előkereste az írásos dokumentumokat is: végzettségét tanúsító bizonyítványokat, tanfolyamok látogatásáról szóló igazolásokat, munkaköri besorolásokat, áthelyezési ügyiratokat, megbízásokat, minősítéseket oktató-nevelő munkájáról. Ezenkívül néhány személyes hangú levél is feküdt előtte. Így kezdtük a beszélgetést.

– *Tanító úr, tanár úr, Gyuri bácsi – melyik megszólítást érezte egykor és érzi ma magához legközelebb állónak?*

– Ha úgy szóltak hozzám, tanító úr, azt szívesen vettem, hiszen mindig a szó igazi értelmében igyekeztem tanító lenni. Amikor tanár lettem, és a felsőbb korosztályt tanítottam, leginkább tanár úrként szólítottak. Jó volt ez is. De soha nem vártam a megszólítást diploma szerint. Jólesik az is, ha keresztneveemen szólítanak meg, az talán barátiabb, bensőségesebb. Még a tanítványaimnak is mindig örömmel voltam Gyuri bácsi.

– *Miért tartotta fontosnak, hogy most, a beszélgetéskor dokumentumokat is megmutathasson?*

– Egyrészt azért, mert az emlékezettel sokszor bajban vagyok, nem jut mindig minden pontosan az eszembe. Másrészt azért, mert kérésére vállaltam, hogy beszéljek az elmúlt időről. Annak nagy része a munkámhoz kötődik, az nagyon sokat jelentett az életemben. Elégedett vagyok, noha életutamban voltak göröngyök is, de ami volt, az volt. Azért szeretek hivatalos írásokra, dokumentumokra hivatkozni, nehogy azt higgyék, utólag állítom be rózsaszínűnek a múltat.

– *1935-ben végezte a Miskolci Evangélikus Tanítóképzőt. Milyen út vezetett odáig? Hogyan esett választása a tanítói pályára, családi ösztönzésre vagy személyes elhatározás alapján jelentkezett a tanítóképzőbe? Kérem, beszéljen gyerekkoráról, családjáról!*

– Életem nagy része Rákospalotához köt: ott születtem 1913. február 13-án, palotai gyerek voltam, és ott ismertem meg a feleségemet is. Ma is Palotán élünk.

Szüleim egyszerű emberek voltak. Apám munkásként Palotán, az Istvántelki Főműhelyben dolgozott negyven évig. Anyám, mint földműves család sarja, otthon dolgozott, ma úgy mondanánk: háztartásbeliként. Hat gyereket neveltek fel. A

testvéreim között volt vas- és fémestergályos, háztartásbeli, cipész, cipőfelsőrész-készítő, nyomdász, és magam pedig tanár lettem. Egyszerű emberek vagyunk.

Az elemi iskolát a palotai evangélikus iskolában kezdtem. Egy tanító tanított a kéttantermes iskolában, délelőtt-délután.

- *Ez osztatlan iskola volt?*

- Igen. A Hunyady utcai Evangélikus Elemi Iskolának 100-200 tanulója délelőtt-délután járt iskolába, egy kántor tanított. Majd polgári iskolába kerültem. Úgy emlékszem, ott semmi különös nem történt, illetve az érdekes volt, amikor egy méhészeti tanfolyamon vettem részt. Azt Ignác Sándor, országosan elismert, népszerű szakember vezette. Sokan ismerték a szakkönyveit és a méhkaptárait. A tanfolyamon pedig életrevaló neveléssel készítette fel a tanulókat. Egyébként, én sosem voltam kitűnő tanuló. Szerényen éltünk, ezért egy ideig egy bolgárkertészeten is dolgoztam, hagyma- és répatermesztésben segédkeztem.

Egyszer apám azt kérdezte: Hát teveled mi lesz, mi lesz belőled? Nem tudom, honnan jött a gondolat, de azt mondtam: tanító akarok lenni. – Micsoda? – kérdezte apám. Meglepődött vagy elképedt? Nem tudom, mit váltott ki belőle a válaszom. Azonban, mivel apám egyházi tisztségviselő, a rákospalotai gyülekezet gondnoka volt, elmondta beszélgetésünket Kovácsi Kálmán lelkésznek, akivel jó viszonyban volt. Ő pedig erre egyik felekezeti tanítójához fordult, aki Miskolcon végzett kántortanítóként. Tőlem mindössze annyit kérdeztek: ha a miskolci képzőbe felvennének, odamennél-e? Tanító lehetnél, és az egyházi szertartásokon kántorkodhatnál. Természetesen igent mondtam, hiszen szüleim példája is előttem állt, tőlük eredt indítatásom a kántori szolgálatra. Édesanyámtól tanultam az első éneket, a 417. ének első öt versét. Válaszom után a kántortanító, Szabó János vette kézbe ügyemet, érdeklődött, ajánlott, majd azt mondta, idén már nem megy, de jövőre felvesznek a Miskolci Evangélikus Tanítóképzőbe.

- *Ez ilyen egyszerűen ment? Felvételi nem is volt?*

- Nem volt. Valószínűleg szükség volt evangélikus kántortanítókra. Az országban akkor csak Miskolcon és Sopronban folyt ilyen felekezeti szellemben tanítóképzés. Na és persze feltételként szabták meg a tandíjfizetést, ami ekkor körülbelül 60-80 pengőzt jelentett havonta. Ha nehezen is, de szüleim segítettek a tandíj előteremtésében. Így kezdtem meg 1930-ban tanulmányaimat a Miskolci Evangélikus Tanítóképzőben, és a kollégiumban laktam.

1988 és 1989 a miskolci képzővel kapcsolatos évforduló éve volt. Megemlékeztek a képző létesítéséről. A falán elhelyezett emléktábla sokatmondóan örökíti az utóknak: „Ezt az épületet a néptanítók képzésére építették 1928-ban az Eperjesi Evangélikus Kollégium idetelepült tanárai Gerhardt Béla c. főigazgató vezetésével. Tervezte és építette Árva Pál műépítész. A hála jegyében helyeztük el táblánkat 1988-ban mi, az iskola jó emlékét őrző tanítványok.”

- *Öt esztendő telt ott. Milyen volt a képző, szellemileg mit adott a tanulóknak? Egykori tanárai között voltak-e olyanok, akiket példaképként választott?*

- A képző nagyon jó volt. Mit adott? Egy egész életre szólót, ami légköréből áradt és ami megtöltött. Megszereztem a tanítói képesítést, valamint a kántori végzettséget. Az internátusban lakott az igazgató és egy felügyelő tanár is. Talán ezért, vagy ki tudja miért, de fegyelmezetlenség ott nem volt. Szegényesen, de kiváló közszellemben éltünk.

- Mindezt alátámasztják azok az írásos emlékek, dokumentumok, amiket Ön az évek során nagy gonddal gyűjtött, megőrzött és amit beszélgetésünkhöz átadott nekem, annak bizonyosságul, hogy tanulótársai is hasonlóan érezték, gondolkodtak az „alma mater”-ről. Idézzünk „bemutatóként” néhány gondolatot a volt tanulók írásaiból:

„Még a mi időnkben is (1937) erekyeként tiszteltük a földszinti folyosón azt a pedálos harmóniumot, amit egyetlenként Eperjesről menekítették. ... Mivel kevesen voltunk, az iskolai élet minden megmozdulásában részesültünk ... Kicsinységünk kényszerített, hogy minden dolgunkat jól szervezzük. Ebben roppant sokat bíztak a diákokra ... szinte az önkormányzat határáig engedte [ti.: a képző - L.-né] a diákönállóságot. ... Az egymást követő évfolyamok nevelték utódaikat az önképzőkörben, egyházi diákegyesületekben, a cserkészethen. Ezt ma 'közéleti előgyakorlatnak' neveznénk." Közös jellemző volt még - amint a cikk szerzője írta - a szegénység és a más nemzetiségekkel való együttlét: „A más nyelvűekkel öt éven át tartó együttélés megismertetett mindenkit a velünk élő népek kultúrájával, szokásaival. Megszoktuk a türelmet, a tisztességes viselkedést.”¹

Egy másik tanuló pedig így gondolt vissza az intézetre: „Ebben az intézményben még fontos volt a felfogás: a pedagóguspálya a nép szolgálatát jelenti.” Visszatekintésében a cikk szerzője szólt arról is, hogy az intézetben sok más vallású (református, római katolikus, görög katolikus) fiatal is tanult, és a következőt írta erről: „Soha nem volt közöttünk 'felekezeti villongás'. Ma ezt úgy fejezzük ki, természetes volt a tanárok ökumenikus felfogása.”²

A képző egykori főigazgatóját egy volt diák ekként idézte emlékezetébe: „Öt évig élveztük mindenre kiterjedő gondoskodását, atyai szeretetét, aki teljes szívvel, de szigorúval is mindig támasza volt 'prepáinak'. Példát mutatott minden téren diákjainak.”³

- Igen, a képző valóban haladó szellemű és demokratikus iskola volt, mint tanárainknak szellemisége is. Nagyon szívesen emlékszem egyik kedves tanáromra Becht József-re, aki öt éven át osztályfőnököm volt. Kiválóan képezett ének- és orgonaszakos tanár, nagy nevelőgyéniség volt. Munkáját diákjaiért vállalt felelősséggel, odaadással, irántunk érzett szeretettel végezte. Még fegyelmezni is szinte szuggesztív erővel tudott. Sokat tanultam tőle. Pedagógiai érzékével szinte átsugárzott bennünket, leendő tanítókat, személyes példájával nevelt. Őt példaképemnek tartottam. Amikor az évek során nehéz osztályaim voltak, és sikerült megtalálnom a hangot a tanulókkal, olyankor bizony gondoltam is rá.

Nekem két tárgyi emlék maradt a képzőből. Az egyik egy 1931-es kiadású, a IV. osztály számára készült tankönyv: A magyar irodalom története. A másik emlék az „Osvény” egy száma. Ilyen címmel jelent meg az időben a képző ifjúsági lapja havonta, 30 filléres áron.

Egészen úgy gondolok vissza a képzőre, hogy nagyon jó elméleti és gyakorlati felkészítést adott. Intézetünkben volt úgynevezett gyakorlóiskola, voltaképpen itt volt az első „próbatanítás”. Megbeszéltük tanárainkkal a tervezett óra anyagát és a tanítás menetét, végül ők értékelték a látottakat, a munkánkat.

¹ Kisgyörgy István: Tanítók iskolája volt. = Déli Hírlap, Miskolc, 1988. október 1.

² Terray Barnabás: Az Eperjes-Miskolci Evangélikus Tanítóképzőről. = Evangélikus Élet, 1988. november 1.

³ Varga János: Gerhardt Béla c. tanítóképző intézeti főigazgató. = Evangélikus Élet, 1988. július 31.

- *A képzős évek élményeivel milyen volt a pályakezdés?*

- A végzőskor egyet biztosan tudtam: tanítani akarok, és mint hívő lélek, a gyülekezetben énekelni, orgonálni. A tanítói elhelyezkedést azonban akkor egy rendelkezés nehezítette, amely szerint a végzés után öt évig nem lehetett rendes tanítói állást betölteni. Számomra csak az a lehetőség maradt, hogy ideiglenes foglalkoztatás után érdeklődjem. Próbálkoztam Pestújhelyen, a Nógrád megyei Ósagárdon, hiába. Újpesten, az evangélikus templomban orgonán meghallgattak, a lelkész meghívott a Megyeri úti elemi iskolába harmóniumozni, majd az egyházi vezető, a princi (l. principátus – L.-né) üzente, vállaljak helyettesítést, kántorizálást a megyeri templom istentiszteletén. Később Palotán, a Műhelytelepi Polgári Iskolában hittant tanítottam, és az istentiszteleteken kántorkodtam. Majd Dunakeszi–Alagon adódott újabb lehetőség, tanítás és kántori munka.

- *Ismeretem szerint a kántorkodáshoz meg kellett felelni az ügynevezett kántori vizsgálaton. A kántorra avatás a képzőben történt, de milyen feltételei voltak?*

- A kántornak az énekes egyházi szertartásokon volt (és van ma is) szerepe. A vizsgán az egyházi énekek ismeretéről és a hangszeres tudásról kellett számot adni, orgonán játszani. Az egyházi énekeskönyvből körülbelül 600 ének volt, abból hatvanat kívülről kellett tudni és eljátszani, amit a tanár kérdezett.

- *1940-ben telt le a megszabott öt év korlátozás. Hogyan sikerült a pályán elhelyezkednie?*

- Először Rákospalotán a Károly utcai Iparostanuló Iskolában lettem óraadó tanár. Az egyház segítségével kerültem oda.

- *Az iparostanuló-iskolában tulajdonképpen tanoncoktatás folyt. Milyen társadalmi rétegek gyerekei tanultak ott? Milyen volt az az iskola? Kérem, beszéljen a pedagógiai munkájáról és pedagógusi életéről. Hogyan dolgozott abban az iskolában egy tanító?*

- Elhanyagolt, nehéz társadalmi helyzetű gyerekek tanultak ott. Én heti egy órában számtant tanítottam. Tanítás szempontjából problémát jelentett, hogy a tanulók mestereknél – asztalos, hentes, suszter, kőfaragó iparosoknál – dolgoztak, és este jöttek iskolába. Nehéz volt a munka, különösen fegyelmelés szempontjából.

Vizont az iskola igazgatója, *Benedek István* személyében szaktekintélyt ismerhettem meg. Tudása és embersége miatt nála fegyelmelési probléma nem volt. Vagy ha mégis volt, ő kiváló pedagógiai érzékkel oldotta meg. Ismét megértetem, most már közvetlen gyakorlati tapasztalatból, hogy a tekintély – azaz a tudás és emberség – kulcs a tanulókkal kialakuló jó kapcsolathoz. Ott, azokkal a gyerekekkel nem tehettem azt, hogy a probléma megoldásaként pofon vágom bármelyiküket is, hiszen egy helyett huszonötöt kaptam volna vissza.

Az iparostanonc-iskolában egy hónapot tanítottam, azután annak elemi iskolájába kerültem, ott jobb volt.

Újabb „állás-helyem” Apostag lett, ismét egyházi kapcsolat segítségével. Először ideiglenes próbaszolgálatra kaptam tanítói megbízást.

- *Kérem, beszéljen az iskoláról, és arról is, hogy miért volt akkoriban szükség az úgynevezett próbaszolgálatra?*

- Apostag körülbelül háromezres lélekszámú község volt, evangélikus, református, katolikus felekezetűek éltek ott. A három egyházból kettő az 1930-as évek közepén anyagilag már nem tudta fenntartani az iskolát. Azt kérték, a község vegye gondozásba, de legyen mindhárom felekezettől egy-egy kántor, aki orgonista, és aki a gyerekek hitoktatását végzi. Így lett az apostagi iskola állami (községi gondozású) elemi iskola. A hétfős tantestület mellett dolgozott a három kántortanító is. Tehát közös igazgatás alatt három osztatlan iskola működött.

- *Nagyon érdekesnek találom az első tanítói beosztására vonatkozó dokumentumot, ez áll benne: „... a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr f. évi szept. hó 13-án 95.374/1940. VI. fő. o. sz. alatt kelt rendeletével 100 P havi segélydíj folyósítása mellett tanítói próbaszolgálatra bocsátotta és szolgálattételre az apostagi állami elemi népiskolához osztotta be”.*

- A következő gyakorlat volt akkor: a próbaszolgálat idején figyelték a tanítókat szakismeret és megbízhatóság szempontjából, és figyelemmel kísérték, hogy szakmai alkalmasságuk alapján megállják-e a helyüket.

Az első tanítói „besorolás” éve 1940. Majd másfél év múlva helyettes állami tanítóként alkalmaztak. Ez azt jelentette, hogy a próbaszolgálat idején megfelelően, álláshelyem biztosabb lett. A „fokozatok” – ha ironikusan akarnék fogalmazni, a számárlétra fokozatai – azonban működésben és pénzben nem jelentettek különbséget.

Állásom a következő év elején vált biztossá. „Miniszteri értesítés”-ből tudtam meg: 1943. január 1-jén állami népiskolai rendes tanítónvá neveztek ki. Az apostagi népiskola ettől kezdve „rendes tanítói” állásban foglalkoztatott tovább, ami már magasabb illetménnyel is járt. Az elemi iskola tárgyait – olvasás, írás, nyelvtan, verstanulás, számolás, mérés, földrajz, ének – tanítottam.

- *De a tanár úr az 1935 és 1940 közötti időszakban is tudott munkát találni. Az Evangélikus Lelkészi Hivatal által 1940-ben kiállított működési bizonyítványon olvasható, abban az időben a Dunakeszi Társulati Polgári Fiú- és Leányiskola I-IV. osztályos evangélikus és a római katolikus tanulóit, továbbá az alagi községi elemi népiskola VI. osztályos evangélikus tanulóit mint hitoktató tanító tanította, és az alagi evangélikus templomban kántori szolgálatot látott el. „Hűséges, szorgalmas, lelkiismeretes és pontos munkájáról” a gyülekezet tagjainak véleményét is közvetítve írt a lelkész.*

- Igen, de a „rendes tanítói” kinevezés sokat számított. Emlékszem, az evangélikus egyházzal szerződés készült, úgynevezett „Hívány-levél”. Ez rögzítette a kötelességeket és a járandóságokat. Kötelességként szerepelt a „lévita-tanítói feladatok” ellátása. Azaz a tanítói munka mellett a lelkész távolléte esetén lelkészi szolgálatot is kellett végezni, meg kellett tartani az istentiszteletet, illetve esetenként a temetést és az esketést.

Viszont a tanító járandósága volt a háromszobás lakás az iskolával egy fedél alatt, és másfél hold föld, szőlőtőkékkel és gyümölcsfákkal.

1946. szeptember 25-én értesítést kaptam a vallás- és közoktatásügyi minisztertől, miszerint egy – a minisztériumban működő – bizottság közszolgálatból elbocsájtandónak jelölt, ezért állásomból azonnali hatállyal felmentett.

- *Miért történhetett ez?*

- Volt egy „fekete folt” az életemben, de ehhez régebbi eseményekről kell még szólnom, a „leventeidőről”.

Katona nem voltam, de mivel a képzőben szorgalmasan látogattam a testnevelésórákat, az ottani részvételem alapján 1935-ben kaptam leventeoktatói bizonyítványt. Az 1940-es években az Apostagi Levente Egyesületnél leventeoktató szakaszparancsnokként működtem, majd az apostagi egyesület titkára lettem. A leventeoktatást felkérésre vállaltam el, de azzal a megfontolással, hogy vétek lenne a gyerekeket magukra hagyni. A feladatot nem politikai, nem katonai előképzésnek tekintettem, az motivált, hogy a gyerekeket együtt kell tartani, és erre a sportfoglalkozás kiváló lehetőség. Ezért aztán katonai foglalkozás helyett a községben és a járásban versenyeket (pl. futóversenyt, focibajnokságot) rendeztünk. Megvolt ennek is a maga pedagógiai haszna, a gyerekek nem voltak rossz helyen, és testi képességeiket is fejlesztették.

Majd 1944 vége felé parancsot kaptam: közeledett a front, a község kiürítés alatt állt, és a leventéket (a községből 139 főt) a Dunántúlra kellett volna vezetni. Ezt nem tettem meg. A leventéket a helyettes parancsnokra bízta, én pedig a fővárosba indultam (a községi főjegyző állított ki ehhez igazolást). A fővárosban bejelentkeztem, majd visszatértem Apostagra.

Abban az időben a tanítás mellett többféle közérdekű, oktatói és népművelési kapcsolatos kulturális tevékenységet is végeztem. Voltam könyvtárkezelő Apostagon, ahol a Szabadművelődési Tanács könyvtárának az állami népiskola adott helyet. Akkoriban kaptam megbízást a községben (igaz, csak ideiglenest) a szabadművelődési ügyvezetői teendőkre ellátására is.

- *Látom, ilyen tisztaságból szervezte például a község fellépését az Országos Kultúrverseny megyei versenyén.*

- Részt vettünk kulturális ünnepeken, közösségi rendezvényeken, így jutottunk el 1948-ban Kecskeméten az Országos Kultúrverseny keretében rendezett „vármegyei ének- és zeneversenyre”.

Szerveztem szabadművelődési tanfolyamokat is, némelyiken magam is tartottam előadást. Előtte azonban elvégeztem, el kellett végezni a körzeti – Dunavescén rendezett – szabadművelődési előadóképző tanfolyamot.

- *Látom erről is a „Látogatási bizonyítványt”, és munkájáért az elismerést. Azonban ekkor már közszolgálati munkájára nemigen tarthattak igényt, hiszen „menesztették”.*

- Azt gondolom, ez a leventemozgalomban való részvételem miatt történt, és anélkül, hogy megvizsgálták volna ténylegesen a múltamat. Abban az időben az egyik legfontosabb teendőm, elsődleges feladatomban az lett, hogy igazoljam magam, igazolást szerezsek be múltamról a Nemzeti Bizottságtól.

Akkor a történet nagy izgalommal töltötték el, ma már nyugodtan olvashom vissza a tanúsítványt: „Agárdi György apostagi állami tanító ... előéletében politikai szempontból kifogás alá nem esett. ... nyilas párt tagja nem volt. ... megmentette 139 magyar levente életét. ...” – tudniillik azzal, hogy nem vezettem őket Dunaföldvára.

Ezt az igazolást 1946. október 2-i keltezéssel kaptam meg, azaz nemsokára tovább folytathattam tanári munkámat Apostagon, az általános iskolában, és a szabadművelődéssel kapcsolatos feladatokat is elláttam. De mivel változott az idő,

a szabadművelődés vezetőjének „címét” felváltotta a kultúrvezetői „cím”, természetesen ehhez is el kellett végezni egy tanfolyamot.

- Közben az 1940-es évek végéhez, a „fordulat évéhez” érkezünk. Ön vallásos nevelésben részesült, egyházi iskolában szerezte tanítói képesítését. Az iskolák 1948-ban bekövetkezett államosításakor nem okozott-e lelkiismereti válságot az, hogy egyik napról a másikra vallásos szellemű nevelés helyett a szocialista ideológia szellemében kellett tanítani?

- Ha azt mondom, nem – meg kell magyaráznom, hogy miért nem. A lényeg az, hogy lelkiismeretem szerint éltem. Mindig hívő voltam, hitemet mindig is megőriztem. Igyekeztem hivatásomat, oktató-nevelői feladataimat becsülettel, tisztességgel végezni. A gyerekekkel és a gyerekekért dolgoztam, és valahogy „belenőttem”, bele kellett nőnöm az új helyzetbe. Vallásos érzülettel nem akartam „téríteni”, de mindenképpen tisztességes, emberi viselkedésre akartam nevelni tanítványaimat. Azt gondoltam, a hit kérdésében majd lelkiességük szerint döntenek. Nekem az volt a fontos, és azt hiszem, a gyerekeknek is, hogy őszinte, jó kapcsolat alakuljon ki közöttünk. S az ideológia által előírt kívánalmak? A gyerekek érezhették, biztosan érezték is, hogy az általam mondottakban mennyi a racionalitás és mennyi az érzelmi töltet. Volt olyan idő, amikor a Sztálin-kantátát is betanítottam a gyerekeknek, mert kellett. Na, de akkor ez a pályám maradási jelentése. Mi otthon politikával nem foglalkoztunk. Nekem akkor az volt a fontos, hogy tegyek meg a gyerekekért, a jövőjükért, a felkészítésükért mindent, amit tudok. Ezt meggyőződésből tettem, és így nem éltem át lelkiismereti válságot.

- 1950-ben szerezte meg a szaktanítói képesítést földrajz-termesztrajz tantárgyakból. Milyen készítésre vállalta a továbbtanulást?

- Ez még az apostagi évek alatt volt. A tanítóképző öt éve, a korábban megszerzett tanítói oklevél, az elemi iskola 1–6. osztályára képesített. Az 1940-es évek végére a megváltozott helyzetben a nyolcosztályos általános iskola betediknyolcadik osztályában, illetve a felső tagozatban már szaktanárra volt szükség, ezt törvényerejű rendelet írta elő. Jelentkeztem a főiskolai szintű tanfolyamra, Pécsre. Az ott töltött időből is van érdekes emlék. Egyszer egy jó barátom – aki a tanulókor bizalmija volt – így szólt hozzám: Hát te mit csináltál ellenem? Nem értettem a kérdést, és tudtam, ellene semmit se tettem. Később annyi kiderült, barátomat le akarták váltani a tisztségéből, és engem jelöltek volna a helyébe. Ezt hallotta a barátom. Hogy ez kinek és miért jutott eszébe, azt máig nem tudom, de a megbízást nem vállaltam. Már csak azért sem, mert a barátomról volt szó, azonkívül magamat is alkalmatlannak tartottam ilyesmire. Utólag megtudtam, ez a megbízás előképzést is jelentett volna szakfelügyeleti munka ellátásához.

Szerettem volna az otthonomhoz, a családomhoz közelebb kerülni, ezért áthelyezési kérelmet nyújtottam be a Bács-Kiskun Megyei Tanács V.B. Oktatási osztályára. Ez 1951 nyarán történt, majd október 31-én a megyei művelődési osztály értesített, hogy „Nagy-Budapest” területére nyertem áthelyezést. Így kerültem a fővárosba tanítani, a rákospalotai Doktor Sándor utcai Általános Iskolába, és több mint tíz évig dolgoztam itt. Közben átjelentkeztem a pesti főiskolára, és ott szereztem meg 1956-ban a biológia-földrajz szaktanári képesítést. Azonban az 1960-as évek közepén a tanulólétszám csökkenése miatt ebben az iskolában már nem tudták biztosítani a kötelező óraszámot, így 1967-ben áthelyeztek a Czabán Samu téri Általános Iskolába. Onnan mentem nyugdíjba 1974-ben.

- De addig még sok minden történt. A Doktor Sándor utcai iskolában dolgoztam, amikor - erre is az írásos emlékek között tallózva találtam rá - 1963-ban miniszteri elismerést kapott: *"A szocialista nevelés és oktatás érdekében végzett eredményes munkájáért ... az oktatásügy kiváló dolgozója kitüntető címet adományozom."* Vajon miért és ki terjesztette elő Önt, a köztudottan hívő embert akkor a kitüntetésre?

- Azt már mondtam, hogy a tanítás nagyon sokat jelentett nekem, és sok feladatot elvállaltam. A „szabadművelődés”-nek nem csak a címe vonzott, magam is érdeklődtem, figyeltem, tanultam, igyekeztem művelődni, mert a permanens művelődés mindig is fontos volt számomra. Időnként különféle „elvárásoknak”, persze kötelezően eleget kellett tenni. Ezért kezdtem meg tanulmányaimat a pécsi, majd a pesti főiskolán, később pedig 1959-60-ban a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium „dial-mat” tagozatán lettem hallgató. Ez például a főiskola elvégzése után szinte „szakmai” elvárás volt.

Továbbá a hatvanas években mind nagyobb szerepet kapott a munkaoktatás és a gyakorlati foglalkozás mint tantárgy. 1960-ban kezdtem a Fővárosi Tanács oktatási osztálya által szervezett hároméves, az ipari jellegű gyakorlati foglalkozás című tantárgy tanítására jogosító tanfolyamot.

- Vagyis a „permanens művelődés” ebbe az irányba vezetett?

- Hát igen. 1963-ban kaptam „igazolást” a tanfolyam elvégzéséről, majd megbízták a tárgy tanításával. Ezt szívesen is csináltam. A gyerekekre úgy tekintettem, mint „kis művészekre”, és ezt éreztettem is velük. Szerették a munkafeladatokat, és azt hiszem, azt is megértették, hogy munkatevékenységre szükségük lesz a felnőtt életükben is.

1961-ben a gyakorlati foglalkozás tanári munkaközösségének vezetésével bíztak meg. Ezt a tisztséget láttam el három tanéven keresztül. Hadd mondjam ki: a nem hívő emberek sem tettek annyit, mint én. De én az utcaseprő előtt is megemelem a kalapom, ha az utca tiszta. Valószínűleg a pedagógiai munkám híre eljutott az iskolán, az oktatási osztályon keresztül a felső vezetésig, és ott előttem is „kalapot emeltek”. A kitüntetés átadásakor mintegy „mellékesen” került szóba: Agárdi elvtárs, szép munkát végzett, de miért nem párttag? Erre nem szóltam semmit. Magamban megint csak azt gondoltam, anélkül is sokat teszek a gyerekekért és a gyerekekkel. Fő törekvésem és elvem az volt, hogy a gyerekeket az iskolai foglalkozásokkal le kell, le lehet kötni, vonzóvá kell tenni számukra az iskolai életet, a foglalkozásokat. Azt gondolom, a legfontosabb ehhez az egyénre szabott bánásmód és a megfelelő módszerek alkalmazása az oktató-nevelő munkában. Nagyon fontos a munka megszerettetése, a gyerekek tevékenykedtetése, hiszen a feladatok ösztönző hatásúak. Leginkább akkor, ha azt tárgyilagossá és segítő értékeléssel kíséri. A gyakorlati foglalkozáson mindez megfelelő feladatok, célok kitűzésével elérhető volt. Így például tanultak könyvkötést, virágkosár készítést, és munkájukkal hasznos tárgyak, emléktárgyak, ajándékok készültek. Ilyen alapgondolatokkal terveztem a gyakorlati foglalkozást. Szerveztünk - a gyerekek bevonásával - munkaoktatási kiállítást, részt vettünk az Ifjú Kezek Mestere kerületi versenyen.

- Van-e olyan tanítványa, akire büszkén gondol, akiről tudja, hogy az Ön megértése, türelme, figyelme segítette őt az életben, és ennek köszönheti, hogy vitte valamire?

- Többen is vannak ilyenek. Jó érzés hallani volt tanítványaimról és arról, hogy milyen szaktudással állják meg helyüket az életben. Rákospalota olyan volt,

és bizonyos vonatkozásban még ma is olyan, mint a falu. Az emberek ismerik egymást, a pedagógusok pedig jól ismerték a gyerekeket, a családjukat és életkörülményeiket (nemcsak az úgynevezett családlátogatások miatt).

Régen még egy őszintébb szülő-pedagógus kapcsolat élt, a szülők akkor még általában tisztelték a pedagógust. De más volt a pedagógus-tanuló kapcsolat is. Apostagra én máig visszajárok: amikor volt osztályaim tanulói olykor-olykor osztálytalálkozót rendeznek, meghívnak.

- Kérem, szemelgessünk tovább a tanügyi dokumentumokban. Én csodálom, hogy mi mindent vett részt, és mi mindent köszöntek meg Önnek elismerő sorokkal. Említsük meg azokat, melyekről eddig még nem szóltunk! Mi minden tartozott tanári feladatai közé?

- Biológia szakmai munkaközösségi munka; pedagógusok továbbképzésében való részvétel; szemléltetőeszközt készítő szakkör vezetése; az iskola épületének és felszerelésének karbantartása (javítások végzése a szakkörös tanulókkal). De voltam a hasznosanyag-gyűjtésének tanárfelelőse, illetve az úttörők hulladékgyűjtési munkáját is szerveztem.

- Társadalmi aktivitása pedig, mint olvastam, a következőkben nyilvánult meg: A Pedagógusok Szakszervezetének alapító tagja volt, részt vett országgyűlési választás előkészítésében, tanácsstagi munkát végzett tanácsstagnaként. Annak idején segített az árvtörök helyreállításában is. S egy nem egészen társadalmi munka, de fontos ez is, a „Mintakertmozgalomban”, a szakszerű kertápolásban is foglaltoskodott, szép eredménnyel. Tevékeny életet élt. Hogyan segített ebben a felesége?

- Áradt belőle a segítőkészség. Hat elemi és háztartástani iskolát végzett. Otthon dolgozott, vezette a háztartást és varrogatott. Nagyon ügyes. Volt egy kis háztáji gazdaságunk, amit a házunkkal és kertünkkel együtt feleségem örökölt a szüleitől, abban is dolgozott. De pedagógusi munkámból is nagyban kivette részét, hiszen hozzásegített a nyugodt, kiegyensúlyozott élethez, ahhoz, hogy hivatásomnak élhessek.

- A fél évszázados szakmai útról évekkel ezelőtt díszoklevelet (-okleveleket) vehetett át. Az egyiket a Sárospataki Főiskola állította ki (az időközben megszűnt Miskolci Tanítóképző után ez az intézmény folytatta a tanítóképzést). A másikkal a Budapesti Főiskola ismerte el tevékenységét. Serény tanári élete után, hogyan él most nyugdíjasként?

- Elégedetten és jó érzésekkel gondolok vissza tanári munkámra. Szabad időmben olvasok, tévét nézek, rádiót hallgatok, és figyelem a napi eseményekről szóló tudósításokat. Segítek a házi munkában is. Na nem mindenben, de vannak feladataim ott is. Örömteli elfoglaltságot jelent a kerti munka. Továbbra is gazdálkodunk konyhakertünkben a feleségemmel, a termést pedig én adom el a palotai piacon. Itt árusítani is élmény ám, hiszen többször találkozom ott a „tanári múltammal”. Jönnek régi ismerősök, volt tanítványok, megszólítanak, beszélgetünk. Mondtam, hogy Palota egy „kis falu”. Öröm, hogy volt tanítványaim megismernek.

- Figyelemmel tudja-e kísérni a mai iskolai változásokat? Mit gondol, vajon ma könnyebb lenne-e tanítani, mint régen?

- Ma sok mindenre van lehetőség, de ma is sok múlik a tanítón, tanáron, azon, hogy tudják-e vállalni a gyerekek sorsát. Az 1930-as, 40-es években sem

fizették jól a pedagógusokat, de akkor talán még több szívvel-lélekkel adták át magukat munkájuknak, hiszen a pedagógiai munkát nem lehet csak a pénzért vállalni. Ugyanakkor az az igazság, most már kívülről figyelve a pedagógusok helyzetét, én is dohognék ám, de a gyerekekről, az ő fejlesztésükről nem mondanék le. Szóval én úgy gondolom, nekem ma sem lenne nehéz – eltekintve a koromtól – tanítani.

- Ismét átalakulóban – az Ön életében nem először – az iskolai élet és szemlélet. Újra helyet kapott a hittanoktatás, megalakulóban az iskolaszékek, ami szintén nem új képződmény, elnevezését Eötvös József neve fémjelzi a múltból. Mi ezekről a véleménye, milyen jelentőségüket látja ma?

- Ma is érdekel az iskolai élet, figyelem a tévé, a rádió, az újságok híreit, innen értesülök a változásokról. De olykor részt veszek a kerületlen szakmai megbeszéléseken is, azért, mert érdekel. Na, de azt, ami ott történik, és ahogy történik, azt viszont nem mindig értem. Szó van új tantervről, ilyen-olyan állásfoglalásról. De azt nem értem, hogy a résztvevők miért nem ismerik az éppen szóban forgó kérdéseket.

Azt gondolom, jó, hogy a hittanoktatás ismét szabad teret kapott, de nem biztos, hogy azt az iskolában kell végezni. Mint hívő ember azt mondom, a hitoktatás az ország társadalmi rendjét nem rontja, sőt! Viszont hatalmi kérdést nem szabad belőle csinálni.

Ha a régi iskolaszékre gondolok vissza, arról azt tudom mondani, fontos volt. Szívén viselte az iskola ügyeit, a kialakított kapcsolatok révén vállalt felelősséggel tudott azokban intézkedni az iskola tanulóíért. Jól meg kellett válogatni a tagjait. Ezt kell tenni ma is! Ha a gyerekek érdekében ismét együttműködés lesz, határozottan mellette állok, hiszen a gyerekekre nézve előnyök származhatnak belőle.

- Életútján szerzett tapasztalatai alapján és életbölcességével milyennek látja a mai tanulóifjúságot, mit tanácsolna nekik és mit kívánna a pedagógusoknak?

- Azt látom, a fiatalok ma elkényeztetettek, túl könnyedén veszik az életet, illetve sokszor fásultak, közönyösek, sok esetben nem kapnak, és nem is keresnek feladatokat. Pedig előttük a lehetőség, tanulhatnak, alkothatnak. Erről is sokszor szólnak ma. A pedagógus segítő partner akar lenni, de ezt a gyerekeknek is meg kellene érezniük, érteniük.

Én gyerekpárti voltam és vagyok ma is, ezért a pedagógusoknak azt kívánom, lelkiismeretük szerint, meggyőződéssel végezzék munkájukat. Minden gyerekben van valami jó, és a pedagógusoknak azt kellene észrevenni.

Általában az a véleményem a mai iskolaügyről, a pedagógiai közletről, hogy túl sok a vita, de kérdés, érdemi-e mind. Azt látom, kevesebb szó van arról, hogy mi történik a tantermekben. Pedig minden pedagógiai dokumentum annyit ér, amennyi megvalósul belőle az iskolában, amennyit a pedagógus meg tud valósítani belőle a gyerekekkel. Én a gyerekközpontú felfogás és gyakorlat, a gyerekpárti iskola híve voltam és vagyok. Igyekeztem túllépni az élet gyarló, kicsinyes dolgain. Vallottam, hogy az a legmaradandóbb, amit a gyerekeknek adunk. S ebben közel hat évtizedes tanári tevékenység során sem csalódtam.

- Tanár úr! Megismerhettük hiváló, példaértékű tanári életét. Pályája elején az Apostagi Állami Iskola (ahol dolgozott) igazgatója, Dombai Sándor levelet írt édesapjához, valószínűleg egy „köszönő” levélre válaszolt. Idézhetünk ebből?

- Ahogy tetszik.

- *Idézet a levélből:* „Kedves Agárdi Bácsi! ... Kedves György fiával nem tettem semmi olyat, ami kötelességemen felül lett volna, csak annyit, amennyi hivatali kötelességemmel együtt jár. És azt a jövőben is maradéktalanul meg fogom tenni, mindig az igazságosság, a méltányosság és a magyar tanítónak a tanító-testvére iránti szeretettel és bizalommal. A többi tanító-társaimmal is ugyanilyen szellemben járok el.

Agárdi bácsiék tanító-fiával együttműködni egyébként kellemes érzés, mert finom, udvarias magatartásával, komoly kötelességérzésével és lankadatlan szorgalmával tantestületünk kedvelt tagjává vált, mindnyájunk előtt éppen úgy, mint legjobb tudomásom szerint Bakay Péter főesperes, gondnokszázi elnök úr előtt.

Bizton hiszem és remélem, hogy a jövőben is minden tekintetben hasonló magatartást fog tanúsítani, akkor pedig akár Apostagon, akár másutt jelenleg is, meg a jövőben is, mindenkor számíthat kartársai legmesszebbmenő megértésére és jóakarására, amely körülmény oly nélkülözhetetlen egy emberi élet békés, nyugodt, viharoktól mentes végigküzdeséhez. – Adjon az Isten az Önök Kedves Gyurijának mindig ily megértő szívet-lelket tanítótársai, előljárói, tanítványai és a falu lakossága iránt, mint amilyent eddig tanúsított, akkor játszva fog boldogulni e szép, de nehéz pályán, hazánkat pedig ajándékozza meg, a Mindenható sok-sok ilyen derék, lelkiismeretes, magyar tanítóval! ...

Apostag, 1941. febr. 8. Dombai Sándor áll. isk. igazgató.”

A beszélgetést vezette: *LÁNYI KATALIN*

Terray Magdolna 5. o.